

17. Lazzarini Sergio G., Pedro C. 2001. Governmental versus Self-regulation of Derivative Markets: examining the US and Brazilian Experience // Journal of Economics and Business. No: 53: 185—207.

18. Ö. Sölvell. *Clusters*: Balancing evolutionary and constructive forces. Second edition. Deshung. 2009, 136 p.

19. Putnam R. D. *Making Democracy Work*. Civic Traditions in Modern Italy. Princeton: Princeton University Press. 1993. — p. 152—176.

20. Rodríguez-Pose A. & Ezcurra R. Is fiscal decentralization harmful for economic growth? Evidence from the OECD countries // Journal of Economic Geography, Oxford University Press, — 2011 vol. 11(4), July, p. 619—643.

21. Storper M., Walker R. *The Capitalist Imperative* by. Key Texts in Human Geography. 1 ed. London: Sage; 2008. — p. 145—152.

22. Storper Michael. *Agglomeration*. Trade, And Spatial Development: Bringing Dynamics Back In./ Journal of Regional Science, Wiley Blackwell, 2010. — vol. 50(1), p. 313—342.

23. Zimmermann-Steinhart P. Creating regional identities? Theoretical considerations. ECPR Joint Sessions of Workshops, Granada 14—19 April, 2005. — P. 2—14 (Societal Regionalism in Western and Eastern Europe).

Стаття подана до редакції 13.10.2011

УДК 352.07:353.2

О. М. Гуриненко, аспір.,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
генеральний директор ТОВ «Сіверщина-Інвест»

МОДЕЛЬ КОНЦЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СТОЛИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто питання концесійної діяльності як форми міжнародного економічного співробітництва у контексті модернізації інфраструктури. Дано визначення концесії як однієї з форм державно-приватного партнерства, розглянуто модель запровадження концесійного механізму в м. Києві та перспективні напрямки здійснення концесійної діяльності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: економічна інтеграція, міжнародне економічне співробітництво, інвестиційна діяльність, концесії, державно-приватне партнерство, концесійний договір, концепція впровадження концесійної діяльності.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрены вопросы конфессиональной деятельности как формы международного экономического сотруд-

ничества в контексте модернизации инфраструктуры. Дано определение концессии, как одной из форм государственно-частного партнерства, рассмотрена модель реализация конфессионального механизма в г. Киеве и перспективные направления осуществления концессионной деятельности.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: экономическая интеграция, международное экономическое сотрудничество, инвестиционная деятельность, концессии, государственно-частное партнерство, концессионный договор, концепция реализация концессионной деятельности.

ANNOTATION. In the article the issues of the concession activity as the forum of international economic cooperation are considered in the direction of modernizing infrastructure. Interpretation of «the concession» is given, as one of the form of public private partnership, the model of implementation of the concession mechanism in Kyiv, perspective directions of concession activity.

KEY WORDS: economic integration, international economic cooperation, investment activity, concession, public private partnership, concession agreement, concept of concession activity implementation.

Постановка проблеми. Повноцінне входження України в світовий економічний простір вимагає розробки довгострокової політики щодо залучення іноземних інвестицій, паритетної взаємодії держави (муніципалітету) з приватним партнером. У цьому зв'язку особливого значення набуває наукове обґрунтування необхідності впровадження моделі концесійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У чисельних публікаціях українських та зарубіжних учених проблеми використання переваг та обмежень функціонування спеціальних механізмів розглядаються в контексті інтеграційних процесів [1—3]. Стратегія і політика функціонування різних форм розвитку спеціальних механізмів господарювання пов'язується із становленням нової моделі взаємодії держави та іноземного капіталу [6], активізацією міжнародної інвестиційної діяльності [4, 5], вирішенні соціально-економічних проблем у різних регіонах держави [7, 8]. Водночас слід зазначити, що майже відсутні наукові фундаментальні праці, присвячені механізму концесійної діяльності, аналізу світового досвіду розвитку цієї форми залучення іноземних інвестицій в національну економіку.

На сутність концесії як форми інвестування звертають увагу дедалі більше дослідників. Поява низки публікацій з питань міжнародної інвестиційної взаємодії таких фахівців, як О. Білоруса, В. Геєця, Б. Губського, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, А. Пересади, С. Румянцева, О. Шрамко, А. Філіпенка, І. Запатріної свідчать про творчий пошук конкретних економічних форм

співробітництва України із зарубіжними країнами в інвестиційній сфері. Але переважають роботи, в яких розглядаються питання залучення іноземних інвестицій в інфраструктуру і водночас концесії як форми додаткового джерела фінансування економічного розвитку.

Метою статті є визначення специфіки та форм співробітництва держави (муніципалітету) з інвестором, розробка низки питань, які у сукупності визначають умови для ефективного функціонування концесії, використання цього виду спеціального режиму господарювання у зміцненні конкурентоспроможності національної економіки, утвердженні рівноправних, обопільно вигідних економічних відносинах України з іншими країнами.

Виклад основного матеріалу. З теорії управління відомо, що складність керованої системи (за умови збереження якості управління) зростає експоненціально разом із зростанням складності керованої системи. Сьогодні характер управління в столиці України підтверджує тезу, що муніципальна влада вже не може справитися з поставленими перед нею завданнями в частині забезпечення відповідного рівня інфраструктури. Тому розвиток новітніх форм економічного співробітництва та формування нової економічної політики по перегляду ролі муніципалітету в напрямку делегування окремих функцій приватному партнеру та збереження функцій регулятора та контролера за муніципалітетом є пріоритетним.

Столиця України, концентруючи в собі основні ділові центри активності, займає панівне місце серед міст-реципієнтів залучення інвестицій. Так, у I півріччі 2011 року освоєно капітальних інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування на суму майже 14 837,0 млн грн (без врахувань податку на додану вартість), що становить 18,4 % загальнодержавного обсягу. Обсяг інвестицій в основний капітал зріс порівняно з відповідним періодом попереднього року на 21,6 % (9 місце серед регіонів країни, по Україні приріст на 15,9 %) при запланованому на 2011 рік темпі — 105,0 % і становив 11 781,1 млн грн (18,0 % у загальнодержавних обсягах, 1 місце серед регіонів України) [9].

Активна розбудова міста Києва як столиці України потребує розвитку необхідної та достатньої інженерної інфраструктури забезпечення такого сталого розвитку. Останні дослідження, проведені комунальними організаціями, підтверджують тезу про переважанню інженерних систем, а також вичерпанням існуючих можливостей транспортної інфраструктури, а також довільної утилізації відходів.

Світовий досвід і власний досвід України вказує на необхідність пошуку довгострокових міжнародних та національних приватних партнерів для оптимізації ринку муніципальних послуг і розвитку транспортної та інженерної інфраструктури у місті Києві. Формою вирішення цього завдання виступає концесія.

Під концесією в широкому розумінні ми розуміємо систему економічних відносин між державою (муніципалітетом) та приватним партнером щодо використання державної/комунальної власності (об'єкту діяльності) шляхом залучення інвестицій у будівництво, реконструкцію або модернізацію (технічне переоснащення) об'єктів соціально-виробничої, транспортної та інженерної інфраструктури з наступним ефективним управлінням у процесі його експлуатації та наступним поверненням об'єкту у власність держави (муніципалітету).

Світова практика, крім сфери муніципальних послуг, до об'єктів концесійної діяльності відносить енергетичну інфраструктуру (виробництво, транспортування, постачання електроенергії; транспортування та постачання газу), транспортну інфраструктуру (морські та річкові порти (термінали, канали, портова інфраструктура тощо), аеропорти, залізниця, автомобільний транспорт (дороги, автомагістралі, мости, тунелі, естакади).

Мотивацією до запровадження механізму концесійної діяльності є:

- зменшення витрат бюджетних коштів на оплату за спожиті закладами та установами бюджетної сфери житлово-комунальні послуги;

- зменшення бюджетного навантаження на модернізацію об'єктів житлово-комунальної інфраструктури;

- залучення інвестицій в розвиток житлово-комунального господарства та досвіду приватного управління;

- збільшення ефективності капіталовіддачі об'єкта діяльності та собівартості послуг шляхом впровадження досягнень науки та техніки;

- у приватного інвестора:

- доступ до прогнозованого, стабільного бізнесу із підтримкою державного партнера;

- можливість збільшення частки виходу на ринок власної продукції;

- повернення інвестицій та одержання прибутку у споживачів житлово-комунальних послуг;

- покращення якості житлово-комунальних послуг;

- зниження соціальної напруги населення;

— можливість впливу не тільки на місцеві експлуатуючі організації, а і на приватного партнера, забезпечуючи їх ефективну взаємодію та відповідальність.

Практика вирішення питань розвитку, фінансування та управління інфраструктурою в Європейських країнах та країнах, що розвиваються, підтверджує дієвість концесійної моделі будівництва, експлуатації та обслуговування таких стратегічно важливих об'єктів комунальної інфраструктури за відсутності скорочення витрат коштів місцевого бюджету, за яких баланс права комунальної власності не змінюється, а витрати на такі об'єкти передаються приватному партнеру в обмін на виключність прав на таку діяльність.

Варто звернути увагу на окремі істотні умови, які забезпечують та сприяють ефективній реалізації концесійного проекту. Обрання сторони — переможця концесійної діяльності повинно проводитися на відкритих тендерах шляхом аукціону або конкурсу. Односторонній вибір концесіонерів поза процедурою конкурсного відбору буде сприяти поширенню бюрократії, корупції в органах влади та зведе нанівець залучення прямих інвестицій у здійснення концесійної діяльності. Проведення тендеру із залученням до тендеру міжнародних операторів, які мають значний досвід управління та реформування відносин у відповідній галузі економіки, є пріоритетом. Причому, основними ознаками такого оператора мають бути: досвід, кваліфікація, репутація, авторитет; надійність оператора, серйозність намірів, що формує належне управлінське середовище.

До основних умов ефективної реалізації моделі концесійної діяльності м. Києва, крім того відноситься проблема збалансованого розподілу ризиків та результатів співробітництва між сторонами залежно від характеру й фінансової обґрунтованості концесійного проекту. Ризики поділяють на два основні різновиди: пов'язані з односторонніми діями концедента, що порушують рівновагу сторін (компенсуються концедентом), дій інших суб'єктів. Інший тип ризиків — звичайні підприємницькі ризики, в тому числі ризик дії зовнішніх обставин об'єктивного (зміна економічної кон'юнктури, новітніх наукових досягнень) та суб'єктивного характеру (зовнішні дії відносно сторін договору органів влади та управління: застосування адміністративно-господарських санкцій до концесіонера, перевірок, надання приписів тощо). В принципі другий тип ризиків (комерційний) повинен повною мірою нести концесіонер.

Важливою також лишається умова готовності громадської думки до передачі приватному сектору функцій володіння та корис-

тування об'єктами комунальної власності, довіра населення такому типу господарських відносин, та формування іміджевої кампанії держави за кордоном, проведення медіа-турів, випуск дайджестів про інвестиційні можливості держави для закордонних інвесторів, проведення роуд-шоу, формування бізнес-інкубаторів, тобто повинно здійснюватись підготовка та формування відповідного психологічного середовища.

Концесія, як правило, не повинна поширюватися на особливо складні — експериментальні об'єкти, аналогів який не існує на момент впровадження такого проекту. Розрахунок витрат та очікуваних прибутків повинен базуватися на аналогічних фактично існуючих проектах.

Реалізація концесійної угоди на будь-якій стадії повинна базуватися на повній, достовірній інформації, без жодних викривлень та недоліків. Крім того, вся інформація відносно концесійного проекту повинна бути загальнодоступна та прозора. Повинен існувати інформаційно-довідковий та бізнес-центр для інвесторів, інформаційний портал у рамках реалізації програми інформатизації, повинна бути впроваджена концепція «єдиного інвестиційного вікна».

Однією з визначальних умов прийняття приватним партнером рішення про реалізацію інфраструктурного проекту на концесійній основі є стабільність умов господарювання. Гарантування стабільності умов здійснення концесійної діяльності, що складається з трьох основних елементів: тривалість (чіткий строк, гнучкий строк лише для повернення інвестицій, на весь строк), зона розповсюдження (умовний або безумовний імунітет — від будь-яких змін) та економічна сутність (охорона навколишнього природного середовища) є безумовно вирішальною умовою реалізації концесійної моделі співробітництва.

Рівень стабільності умов господарювання обумовлюється наявністю зрозумілої, обґрунтованої та єдиної політики формування цін та тарифів на відповідні послуги у сферах використання концесійного об'єкту. Вказаний порядок ціноутворення з одного боку захищає інтереси концесіонера шляхом забезпечення стабільного надходження виручки та можливості коригування вартісних величин у випадку зміни елементів витрат, а з іншого надає важелі впливу місцевим органам з метою недопущення надприбутків концесіонером. Також концесіонер має враховувати, а концедент гарантувати ряд соціальних пільг окремим категоріям громадян, участь муніципалітеу через систему бюджетного фінансування та компенсації соціально значущих проектів.

Однією з базових умов ефективної реалізації концесійного процесу в м. Києві має бути формування дієвого інституційного забезпечення реалізації концесійної політики шляхом прийняття нормативних актів, спрямованих на регулювання відносин у концесійній сфері, а також створення відділу в межах Головного управління економіки та інвестицій, спрямованого на моніторинг та контроль концесійної діяльності в м. Києві.

На рівні Київської міської влади, обов'язковим має бути наявність спеціальної нормативної бази регулювання питань ідентифікації потенційних об'єктів комунальної власності, вимог до порядку проведення конкурсу із залученням приватного партнера, порядку та вимог до укладення договору концесійної діяльності з відповідним розподілом комерційного ризику та наступного моніторингу ефективності діяльності такого партнера.

У місті Києві основоположним у сфері залучення приватного інвестора на сьогодні виступає єдине Положення [10], яке, на жаль, не регулює всіх питань, що можуть виникнути при реалізації проектів за допомогою концесійного механізму, особливо щодо передачі виключного права на концесійну діяльність, збалансованого розподілу ризиків між сторонами, гарантій з боку Київської міської влади тощо.

Основним елементом інституційного забезпечення концесійної діяльності є проблема удосконалення системи державних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. До структури таких органів варто також віднести систему державного моніторингу, оцінки, контролю та нагляду за здійсненням фінансово-господарської діяльності концесіонером та економічних ефектів — інституційне середовище з єдиним координуючим центром.

Існують чотири основні складові елементи структури органів управління, які можуть нейтралізувати ризики управління: політична та фінансова незалежність, порядок прийняття рішень, застосування регулятивних механізмів, а також наявність ефективних правил відповідальності.

Існуючі в Україні та місті Києві окремі регулюючі нормативні акти не можна повною мірою визначити в якості повноцінної, цілісної системи правил поведінки по регулюванню та реалізації короткострокових (тактичних) цілей муніципалітету по залученню іноземних інвестицій через механізми концесійної діяльності та впровадження останніх в якості самостійної договірної форми постійної та довгострокової взаємодії держави та приватного капіталів.

Основною проблемою в м. Києві лишається конкретизація та деталізація окремих елементів концесійного механізму та поняття концесії в цілому. Це особливо стосується ідентифікації потенційних об'єктів концесійної діяльності.

На сьогодні до об'єктів, які можуть розглядатися в якості пріоритетних для реалізації з використанням концесійного механізму, можна віднести:

1. Розбудова транспортної інфраструктури м. Києва, а саме будівництво автотранспортних тунелів. Зараз розглядаються кілька пілотних проектів будівництва тунелів:

- від вулиці Заболотного до Лівого берегу;
- від станції метро «Лівобережна» до площі Перемоги;
- продовження північної та південної частини кільцевої дороги як виключно в межах м. Києва, так і з залученням Київської обласної державної адміністрації.

Опрацюється можливість реалізації проекту будівництва 4-ої гілки метрополітену в рамках концесійного механізму в м. Києві шляхом упровадження схеми будівництва-експлуатації-передачі зі збереженням права комунальної власності міста на зазначений побудований об'єкт. Крім того, вирішуються також питання передачі приватному партнеру потенційних інвестиційних проектів будівництва автотранспортних терміналів, паркінгів на в'їздах та виїздах з м. Києва.

2. Будівництво сміттепереробних та локальних сміттесортувальних комплексів.

3. Реконструкція Бортницької станції аерації та добудова в частині прийняття та наступного очищення стічних вод. Актуальною також є сфера утилізації (видалення) залишків очистки мулових полів станції, в тому числі з метою отримання додаткових джерел енергії.

4. Будівництво ТЕЦ на відновлювальних джерелах енергії.

5. Реконструкція філіалу «Завод Енергія» по утилізації побутових відходів.

6. Будівництво (реконструкція) системи очисних споруд зливових (талих) вод у м. Києві та наступне їх управління.

7. Реконструкція (будівництво) районних котелень (когенераційних установок) по наданню послуг тепло- та електрозабезпечення споживачів.

8. Проектування, будівництво (реконструкція), експлуатація та управління інженерними мережами водопостачання та водовідведення в районах малоповерхової забудови м. Києва.

У довгостроковій перспективі варто виділити наступні проекти, які можуть бути реалізовані в рамках концесійного механізму:

будівництво (реконструкція) рекреаційних, соціально-культурних об'єктів, закладів медичної спрямованості (санаторіїв), здійснення благоустрою прибережних захисних смуг водних об'єктів м. Києва, будівництво та експлуатація гідротехнічних споруд.

З метою удосконалення інституційного середовища у м. Києві необхідним є здійснення ряду заходів щодо:

- розробки Положення про організацію конкурсних процедур по залученню інвесторів на засадах державно-приватного партнерства в м. Києві, в тому числі на базі концесії;

- розробки Програми інвестиційної діяльності м. Києва до 2025 року (приведення у відповідність до основних положень Стратегії розвитку Києва до 2025 року);

- підготовки змін до Положення про порядок проведення інвестиційних конкурсів;

- підготовки Інвестиційного форуму «Перший міжнародний бізнес-форум м. Києва» та участі в Міжнародному інвестиційному форумі, який організовує Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України;

- створення координаційної ради з розгляду питань реалізації пріоритетних інвестиційних проектів міста Києва.

Висновки. Отже, як предмет економічного дослідження концесія є системою економічних відносин між муніципалітетом та приватним партнером щодо реалізації муніципальної власності шляхом залучення інвестицій в об'єкти соціально-виробничої, транспортної та інженерної інфраструктури з наступним ефективним управлінням у процесі його експлуатації. Концесія є однією з форм міжнародного економічного співробітництва, вона дозволяє зберегти власність муніципальних утворень зберегти на належному рівню відповідну модель безпеки місцевих громад.

В столиці Україні не набула достатнього розвитку така форма міжнародного економічного співробітництва як концесія. Це пов'язано з відсутністю інституційного забезпечення, визначеного переліку потенційних об'єктів концесійної діяльності, а також програми здійснення концесійної діяльності на рівні місцевої влади.

Література

1. Міжнародна інвестиційна діяльність: Підручник / За ред. Д. Г. Лук'яненка. — К.: КНЕУ, 2003. — 387 с.

2. Губський Б. В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі. — К.: Наук. думка, 1998. — 450 с.

3. *Троцинський П. В.* Макроекономічний потенціал України в контексті її євроінтеграційної стратегії // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб. наук. пр. Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Шевченка. — К., 2005. — Вип. 51. — Ч. 1. — С. 204—207.
4. *Пересада А. А.* Інвестування: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2004. — 250 с.
5. *Татаренко Н. О., Поручник А. М.* Теорії інвестицій: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2000. — 160 с.
6. *Левківський В. М.* Сучасні трансформації в міжнародному русі капіталу: Монографія. — Чернігів: Сіверянська думка, 2003. — 248 с.
7. *Чужиков В. І.* Регіональні стратегії в умовах глобалізації // Стратегії економічного розвитку України. Наук. зб., Вип. 6 / Від. ред. О. П. Степанов. — К.: КНЕУ, 2001. — С. 259—270.
8. *Чужиков В. І.* Регіональні інтеграційні стратегії постсоціалістичних країн Європи. — К.: Надра, 2003. — 297 с.
9. Статистична інформація по м. Києву. [Електронний ресурс] / Президент України // — Режим доступу: <http://gorstat.kiev.ua/>
10. Рішення Київської міської ради «Положення про порядок проведення інвестиційних конкурсів» від 24.05.2007 №528/1189.

Стаття подана до редакції 24.10.2011

УДК 338.242:334.021

О. В. Білега, аспір.
кафедри менеджменту і управління проектами,
Одеська державна академія будівництва та архітектури

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено особливості розвитку малого підприємництва в Україні, визначені можливості та необхідні умови для розвитку малого бізнесу в контексті формування кластерних структур. Досліджено вплив малого підприємництва на рівень розвитку регіонів, а також на формування конкурентоспроможного та інвестиційно-привабливого клімату держави.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: кластери, кластерний підхід, мале підприємництво, конкурентоспроможність, стимулювання регіонального розвитку.

АННОТАЦИЯ. В статье освещены особенности развития малого предпринимательства в Украине, определены возможности и необходимые условия для развития малого бизнеса в контексте